

ПАЎСТАННЕ 1794 Ў БЕЛАРУСІ

А.В. Яценкоўскі

У 1772 і 1793 гадах адбыліся два падзелы Рэчы Паспалітай. У выніку чаго амаль што уся тэрыторыя Беларусі, акрамя яе заходняй часткі, апынулася ў складзе Расійскай імперыі. І вось паўстанне 1794 года ў ВКЛ і Польшчы з'явілася сер'ёзнай спробай аднаўлення незалежнасці нацый і ўсталявання ўсеагульнай свабоды на землях адной з самых буйных і магутных дзяржаў Еўропы—Рэчы Паспалітай. Лозунгам паўстання ў Беларусі сталі такія патрабаванні як, воля, роўнасць, незалежнасць. Важнай асаблівасцю паўстання з'яўляецца тое, што яно разгортвалася ў напружаным кантэксце як агульнаеўрапейскай, так і сусветнай гісторыі, пад уплывам Вялікай французскай рэвалюцыі. Акрамя таго, у час падрыхтоўкі паўстання 1794 года было створана два цэнтры па кіраўніцтву паўстаннем, якія адпаведна размяшчаліся ў Варшаве

(Нацыянальная Найвышэйшая Рада) і ў Вільні (Літоўская Найвышэйшая Рада). Аднак паміж гэтымі органамі існавалі сур'езныя разыходжанні, якія закльчаліся ў тым, што Кракаўскім актам ад 24 сакавіка Т. Касцюшка заявіў, што падчас паўстання ніводная мясцовая ўлада ні можа прыняць заканадаўчага акта дзяржаўнага значэння. Гэта мог здзейсніць толькі скліканы пасля перамогі сейм. Між тым Віленская Рада абвясціла сябе Найвышэйшым самаўладным органам, за што была абвінавачана ў сепаратызме Т. Касцюшкам. Аснову паўстанскага войска складала рэгулярнае войска ВКЛ на чале з Я. Ясінскім, А. Хлявінскім, Ф. Сапегай. Актыўна падтрымлівала паўстанне шляхта ВКЛ, якая пастаўляла рэкрутаў. Аднак, негледзячы на мужнасць змагароў за незалежнасць краіны, перамагчы аб'яднаныя вайсковыя сілы Расіі, Прусіі і Аустрыі не ўдалося.

Асноўнымі прычынамі паражэння паўстання з'яўляецца той факт, што адсутнічала належнае узаемадзеянне паўстанскіх сіл. Разам з тым, паўстанне не падтрымалі шырокія масы сялянства, а шляхецка-буржуазны блок, які кіраваў паўстаннем, імкнуўся ўсімі нааганнямі падавіць рэвалюцыйны парыв сялянства і гардскіх нізоў, у першую чаргу зыходзячы з сваіх асабістых інтарэсаў. Акрамя таго, падрыўная дзейнасць кансерватыўнай шляхты, адсутнасць згоды і адзінства ў самім кіраўніцтве паўстанскіх войскаў, значна пауплывала на вынікі паўстання.

Паражэнне паўстання 1794 года паслужыла зачэпкай для заключэння трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай. Былая магутная дзяржава знікла з палітычнай карты Еўропы. Як адзначаюць многія даследчыкі нашай гісторыі, без барацьбы за незалежнасць Т. Касцюшкі не было б і вызваленчага паўстання 1863 года пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага.